

‘*Boeken voor de ziel* is tegelijkertijd literair, spiritueel en autobiografisch. Dit boek doet eer aan de waarheid van dingen – of het nu om de Holocaust gaat of persoonlijk verraad – hoe hard die waarheid ook mag zijn. [...] We kunnen haar voorbeeld volgen en leren lezen alsof ons leven ervan afhangt – dat doet het denk ik ook.’

Terry Tempest Williams, uit het voorwoord

‘Vanessa Zoltan schrijft met intense helderheid over lijden, overleven en het soort betekenis in het leven dat zelfs na zorgvuldig onderzoek nog overeind blijft staan.’

John Green, bestsellerauteur van *Een weeffout in onze sterren*

‘Als atheïst heb ik gehunkerd naar deze preken. Als lezer heb ik gesnakt naar deze exegese. Dit is een boek dat veel meer behandelt dan hoe je seculier kunt bidden, en veel meer dan hoe je devoot kunt lezen. Het is een boek over hoe je kunt *zijn*. En het wordt verteld via het buitengewone aardse gezelschap van niet alleen Jane Eyre, maar ook de wonderbaarlijke Vanessa Zoltan.’

Lauren Sandler, auteur van *This Is All I Got* en *Righteous*

‘Hoe creëer je een betekenisvol leven – niet slechts het gevoel een doel te hebben, maar een ritueel en een praktijk om dat doel structuur en kracht te geven – als traditionele religie onhoudbaar lijkt? Vanessa Zoltan vermorzelt de grenzen tussen ethiek en esthetiek met een radicaal en prachtig idee, dat zal resoneren bij elke gepassioneerde lezer: dat doelbewust lezen onze levens kracht en vorm kan geven. *Boeken voor de ziel* is meer dan een liefdesbrief aan de kracht van boeken, meer dan een herinterpretatie van religieuze praktijken, en veel meer dan een lezing van *Jane Eyre*. Dit boek nodigt ons uit, met Zoltans toegankelijke stem, tot intimiteit met de meest kwetsbare delen van onszelf, en laat ons zien hoe literatuur ze kan wijden.’

Dara Horn, auteur van *Eternal Life* en *People Love Dead Jews*

‘Dit boek zal je aan het lachen maken. Het zal je aan het huilen maken. Maar het mooiste is: het zal de manier waarop je leest voor altijd veranderen.’

Casper ter Kuile, auteur van *De kracht van het ritueel* en medemaker van de podcast *Harry Potter and the Sacred Text*

‘*Boeken voor de ziel* is een leesbare, knuffelbare gids om beter te leven, en lief te hebben, door middel van literatuur – en niet te vergeten het meest tedere portret van grootouders dat ik in tijden heb gelezen. Met een portie Jay Gatsby en Harry Potter ernaast. Wie kan dat weerstaan?’

Mark Oppenheimer, maker van de podcast *Unorthodox*

Voor mama, die me Jane gaf, en Stephanie, die me Bertha gaf.
En voor papa: ik schrijf om je trots te maken.

Inhoud

Voorwoord	9
Lezen met Vanessa Zoltan	12
Inleiding. Een atheïst die van bidden houdt	18
Spirituele autobiografie. De beste metgezel op deze aarde	39
Hoofdstuk 1 🌀 Over in bed blijven	68
Hoofdstuk 2 🌀 Over angst	76
Hoofdstuk 3 🌀 Over toewijding	90
Hoofdstuk 4 🌀 Over de tussenfase	101
Hoofdstuk 5 🌀 Over aardig zijn	112
Hoofdstuk 6 🌀 Over het lot	121
Hoofdstuk 7 🌀 Over hartenpijn	133
Hoofdstuk 8 🌀 Over wrok	146
Hoofdstuk 9 🌀 Over vrouwenwoede	158
Hoofdstuk 10 🌀 Over liefde	173

Hoofdstuk 11 ☞ Over bedrog	186
Hoofdstuk 12 ☞ Over het hiernamaals in <i>Little Women</i>	203
Hoofdstuk 13 ☞ Over hoop in <i>Harry Potter</i>	213
Hoofdstuk 14 ☞ Over obsessie in <i>The Great Gatsby</i>	227
Handvatten bij gewijd lezen. Zelf aan de slag	234
Dankwoord	245
Bronnen	250

Voorwoord

Dit boek is een verzameling ‘preken’, maar die term gebruik ik losjes. Ik gebruik het woord ‘preek’ omdat seculiere romans mijn Heilige Schrift zijn en ik uit een paar van mijn lievelingsboeken de mooiste parels deel die er voor mij in te ontdekken vielen. Maar als joodse atheïst die fictie geschreven na de tijd van de Bijbel als heilig geschrift behandelt, is de toepassing van het woord ‘essay’ misschien ook wel gepast. Twaalf van de preken komen uit mijn favoriete roman, *Jane Eyre*.

Omdat dit boek over preken gaat, bevat het spoilers. Alle vier de boeken waarover ik schrijf (*Jane Eyre*, *Little Women* (vertaald als *Onder moeders vleugels* en *Op eigen wieken*), *Harry Potter* en *The Great Gatsby* (vertaald als *De grote Gatsby*) hebben geweldige plottwists, waarvan ik er vele omwille van dit boek onthul. Als je deze romans nog niet eerder hebt gelezen, dan stel ik allereerst voor dat je dit doet. Ze zijn fantastisch. Toch zijn er ook onderzoeken (met name een onderzoek van de University of California, San Diego) waaruit blijkt dat spoilers je plezier in het lezen van een tekst vergroten. Het

onderzoek wijst daar als reden voor aan dat lezers die de plot al kennen niet afgeleid raken bij het volgen van het verhaal of het gissen naar wat er gaat gebeuren. Zonder deze zorgen kan de lezer simpelweg van het boek genieten. Ongeacht je beslissing wil ik ervoor zorgen dat je weet waar je aan begint: laat alle hoop op een spoiler vrij bestaan varen, gij die doorleest.

Ook moet ik zeggen dat dit boek alleen ingaat op het werk van witte cisgender auteurs. Ik heb hiervoor gekozen zodat ik me niet schuldig zou maken aan toe-eigening, maar ik begrijp ook dat ik met mijn keuze om niet toe te eigenen, uitsluiting riskeer. Als je geïnteresseerd bent in het lezen van boeken die mij en mijn werk inspireren en die geschreven zijn door mensen van kleur en/of trans personen, dan raad ik de volgende boeken die ik geweldig vind als startpunt aan: Roxane Gay gebruikt literatuur en popcultuur om haar eigen leven en de grote thema's te begrijpen in haar paradigma-verschuivende werk *Bad Feminist*. Claudia Rankine gebruikt verhalen uit haar eigen leven en uit dat van mensen in de schijnwerpers om vragen over identiteit en de manier waarop de samenleving kijkt naar het menselijk lichaam te onderzoeken in *Citizen*. Op briljante wijze bespot en bewondert Daniel Lavery personages uit de literatuur in zijn hilarische boek *Texts from Jane Eyre*, en in zijn essaybundel *Something That May Shock and Discredit You* onderzoekt hij gelijksoortige thema's.

Louise Erdrich verweeft familieverhalen met elkaar in een analyse van prachtige, maar gecompliceerde culturen in haar fantastische boek *Liefdesmedicijn*. Yaa Gyasi verkent het thema van intergenerationeel trauma, dat ook in dit boek centraal staat, in haar geweldige roman *Weg naar huis*. Carmen Maria Machado gebruikt literatuurtheorie om trauma in haar leven

te begrijpen in haar ongelooflijk mooie memoir, *In het droomhuis*. Voorgaande lijst is zwaar ingekort, maar kan een mooi begin zijn als je het lezen van alweer een witte cisvrouw wilt voorkomen nadat je dit boek hebt neergelegd. Deze auteurs droegen met hun werk bij aan mijn eigen begrip van de snijpunten van literatuur, identiteit, familie en cultuur en daar ben ik hun dankbaar voor.

En tot slot: de ervaringen en herinneringen die ik in dit boek beschrijf worden met de beste intenties gedeeld, en ik weet dat anderen die dezelfde dingen hebben meegemaakt ze anders zouden beschrijven. Ik weet zeker dat mijn geliefde broers en ik de trauma's in onze familie op een andere manier verwerken. Ik pretendeer niet te spreken voor iemand anders dan mijzelf als ik het heb over het erven van trauma.

Lezen met Vanessa Zoltan

Ik ben fan van Vanessa Zoltan, niet per se van *Jane Eyre*, hoewel ik grote bewondering heb voor de roman en diens auteur Charlotte Brontë. Voor de duidelijkheid: mijn taak in dit voorwoord is niet om nieuw licht te werpen op dit boek over een ander boek, maar om de lezer van *Boeken voor de ziel* te waarschuwen: je bevindt je in de handen van een alchemist, wat de *Britannica*-encyclopedie definieert als 'iemand die in staat is om materie om te zetten, in het bijzonder iemand die onedele metalen tot goud kan omvormen of een levenselixer kan bereiden'. Vanessa Zoltan kan een willekeurige alinea uit een boek waar ze een voorliefde voor heeft onthullen als een gewijde tekst; dat is haar goud, dat is haar elixer, en dat is haar spirituele kracht en magie. Geen wonder dat ze zo dol is op de *Harry Potter*-boeken en dat ze zeventigduizend medefans heeft vergaard voor haar podcast *Harry Potter and the Sacred Text*. Lezen met Vanessa is een heilige bezigheid.

Ik weet dit uit persoonlijke ervaring, aangezien ik haar volgde op een literaire pelgrimage die mijn leven heeft veranderd.

Op 3 juni 2018 voegden mijn man Brooke en ik ons bij Vanessa Zoltan en professor Stephanie Paulsell (aan wie Vanessa dit boek, naast haar ouders, opdraagt) op de eerste reis die ze met ‘Common Ground’ organiseerden, naar de Sussex Downs in Engeland. We waren samen met een tiental andere pelgrims op literaire bedevaart om *Naar de vuurtoren* van Virginia Woolf te lezen. Niet alleen lazen we de woorden van Virginia Woolf, ook liepen we door hetzelfde vruchtbare landschap waar zij doorheen liep tijdens het schrijfproces van haar voortreffelijke roman over kunst en oorlog en de complexiteit van familie.

Ik heb zowel Vanessa Zoltan als Stephanie Paulsell ontmoet op de Harvard Divinity School, waar ik *writer in residence* was. Als voormalig hoofdvakstudent Engels dacht ik wel te weten hoe ik teksten moest lezen. Als schrijver dacht ik wel te weten hoe ik ze moest schrijven. In het proces van een gezamenlijke lezing van *Naar de vuurtoren* met deze briljante, fijnbesnaarde mensen, ontdekte ik dat ik niet diep genoeg las en schreef.

In Tilton House, waar we verbleven, kwamen we iedere ochtend samen, lazen we hardop passages en bediscussieerden deze aan de hand van het benedictijnse gebruik van *lectio divina* (goddelijke lezing) en de middeleeuwse gewoonte van het bijhouden van een *florilegium* (Latijn voor bloemlezing), die in dit boek worden besproken als hulpmiddelen die je een vollediger beeld kunnen geven van de tekst in kwestie en de koppeling van die tekst met je eigen leven. *Wat gebeurt er in deze zin? Wat komt er voor deze passage en wat komt erna? Wat roept het op en brengt het teweeg in je eigen leven?*

Ieder hoofdstuk in *Boeken voor de ziel* geeft uitdrukking aan deze leespraktijk. Door deze manier en methode van

Naar de vuurtoren lezen beseftte ik al snel dat we niet zomaar op literaire bedevaart waren, maar op een spirituele literaire bedevaart.

Het lezen werd gevolgd door wandelen, vaak meer dan vijftien kilometer per dag van Tilton House naar Monk's House, het huis van Virginia Woolf, en Charleston, het ruime huis met uitgestrekte tuinen van Virginia's zus, Vanessa Bell. Ik vulde mijn dagboek met notities over de kleur van de muren van Virginia Woolfs werkkamer, die groen waren. Ik raakte in vervoering door de vlinderverzameling van Leonard Woolf, die in hun trappenhuis hing. Ik maakte tekeningen van de ronde eettafel in hun eetkamer, die was beschilderd door Vanessa. Ik fantaseerde over de gesprekken die in iedere ruimte hadden plaatsgevonden, in iedere verborgen hoek, vanuit iedere stoel. En de Engelse tuinen van beide huizen stimuleerden me om thuis een buitenverblijf te maken, terwijl ik er tegelijkertijd voor zorgde dat het binnenshuis op rolletjes liep.

De omstandigheden en achtergrond van Virginia Woolfs familielevens tekenden zich duidelijk af in geografische zin en gaven ons meer inzicht in wie zij was als vrouw, als schrijfster en als degene die *Naar de vuurtoren* schreef. Onze eigen woorden kwamen uit de grond waarop we liepen omhoog, bezielde door de veldleeuweriken en kuddes schapen, door de wind die het lange gras deed golven en het ritme van het samen wandelen.

Dit droombeeld had Vanessa Zoltan voor ons bedacht.

Nadat we over de dood van mevrouw Ramsay hadden gelezen, liepen we naar de rivier de Ouse en peinsden we over de psychologische tol die de oorlog van Virginia Woolf had geëist en die maakte dat ze haar jaszakken met stenen vulde en de rivier in liep, haar dood tegemoet.

En toen mijn broer een maand later door zelfdoding om het leven kwam, vergezelde Vanessa, die vaak mijn spirituele wandelmaatje was op de Downs, me ook tijdens mijn diepste verdriet.

Boeken voor de ziel is een transformatief boek, omdat Vanessa Zoltan een transformatief mens is. Ze is slim en grappig, gevat en wijs, houdt net zoveel van het diepzinnige als van het duistere. Ze ziet de diepgang in de hoogste regionen van de literatuur en vindt waardigheid in een liefdesroman. Ze is dol op honden en kinderen en ziet van allebei het wonder in hun ogen. Haar visie als geestelijk verzorger is: breek de regels en heel de harten. Maar wat ik het mooiste vind aan Vanessa is haar briljante geest en vurige volharding in de liefde: de liefde voor haar familie, de liefde die ze om zich heen heeft verzameld in de vorm van een gemeenschap en haar liefde voor gewijde teksten in al hun verschijningsvormen.

Voor Vanessa is het gewijde een daad. Ze schrijft: ‘Wanneer je hardop praat met iemand die je respecteert, zul je je eigen stem ontdekken. Door deel te nemen aan gewijde, toegewijde en veeleisende omgevingen, kun je hen als gewijd behandelen, wat uiteindelijk het hele doel van dit alles is.’ Gesproken als een ware theologe. Zo! De aap is uit de mouw. Of, om Vanessa’s idioom te gebruiken: dit is mijn ‘vonkje,’ mijn belangrijkste inzicht van de dag, uit een passage die de essentie is van dit voorwoord. Vanessa Zoltan is een van de meest spirituele wezens die ik ooit ben tegengekomen, omdat ze nooit ophoudt te zoeken, vragen te stellen, te voelen, creëren en geloven in de kracht van woorden die ons kunnen redden. Ze is een vrouw van werkwoorden. ‘Heb lief wat je liefhebt met heel je hart,’ drukt ze ons keer op keer op het hart.

Dit thema uit *Jane Eyre* ligt me het meest na aan het hart: